

FLORIN FĂINIȘI

DREPTUL MEDIULUI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FĂINIȘI, FLORIN

Dreptul mediului / Florin Făniși. - București :
Pro Universitaria, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-606-26-0039-6

349.6(498)(094)
502.74(498)(094)

CUPRINS

PREFAȚĂ	11
----------------------	----

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI.....	16
---------------------------------	----

CAPITOLUL 1

PROBLEME FUNDAMENTALE ALE OCROTIRII MEDIULUI ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ	17
1.1. Permanenta degradare a mediului înconjurător	17
1.2. Biodiversitatea și problematica conservării acesteia	20
1.3. Specia umană – sprijin și pericol pentru mediul înconjurător	22
1.4. Preocuparea umanității de a reglementa relația sa cu natura; istorie și actualitate în domeniu	24
1.5. Reglementări internaționale actuale privind protecția mediului.....	30
1.6. Legislația română privind conservarea mediului ambiant; apariție, dezvoltare și actualitate	52
1.7. Regimul juridic stabilit prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului.....	57

CAPITOLUL 2

NOȚIUNI FUNDAMENTALE PRIVIND MEDIUL ȘI PROTECȚIA ACESTUIA	62
2.1. Definiția noțiunilor: „mediu”, „poluarea mediului” și „dreptul mediului”	62
2.2. Necesitatea apariției unei ramuri legislative distințe – dreptul mediului	70

LOCUL ȘI ROLUL DREPTULUI MEDIULUI ÎN ANSAMBLUL RAMURILOR DE DREPT	73
3.1. Specificul dreptului mediului în sistemul juridic general	73
3.2. Delimitarea dreptului mediului față de celelalte tipuri de drept	75

CAPITOLUL 4

OBIECTUL ȘI IZVOARELE DREPTULUI MEDIULUI.....	80
4.1. Obiectul și izvoarele dreptului mediului	80
4.2. Categorii de izvoare și particularitățile lor	83

CAPITOLUL 5

PRINCIPIILE ȘI MODALITĂȚILE DE APLICARE A REGULAMENTELOR DREPTULUI MEDIULUI	89
5.1. Principiile dreptului mediului; criterii de clasificare; caracterul intern și internațional al unor principii	90
5.2. Analiza unor principii de mai mare importanță legislativă	92

CAPITOLUL 6

INSTITUȚIILE CU ATRIBUȚII ÎN PROTEJAREA MEDIULUI	111
6.1. Scurt istoric în domeniu	111
6.2. Organisme autonome române cu atribuții de protecție a mediului	115
6.3. Ministerul Mediului	116
6.4. Organisme interministeriale având răspunderi în domeniu	121
6.5. Autoritățile locale și rolul lor juridic în înfăptuirea politicii ecologice	125

CAPITOLUL 7

PROTECȚIA JURIDICĂ A ATMOSFEREI	127
7.1. Noțiunea „atmosferă”; cauzele și efectele poluării atmosferei	127

7.2. Reglementări juridice interne și internaționale în domeniu	137
7.3. Atribuții ale organelor de stat privind protecția atmosferei ..	143
7.4. Obligațiile ce revin persoanelor pentru protejarea atmosferei	146
7.5. Răspunderi și sancțiuni juridice în domeniu; răspunderea contravențională, penală și civilă	148

CAPITOLUL 8

PROTECȚIA JURIDICĂ A SOLULUI	150
8.1. Noțiunile: „sol”; „teren agricol” și „teren silvic”; factori ce determină degradarea acestora	150
8.2. Forme și mijloace juridice de protecție a solului și terenurilor, pe plan intern și internațional	157
8.3. Atribuțiile statului și deținătorilor de terenuri pentru protejarea solului	162
8.4. Obligațiile juridice ale organelor de specialitate pentru protecția solului și terenurilor	167
8.5. Organizarea și amenajarea teritoriului agricol	171
8.6. Sancționarea juridică pentru încălcarea normelor privind protecția solului și a terenurilor; răspunderea contravențională, penală și civilă	174

CAPITOLUL 9

PROTECȚIA JURIDICĂ A APEI	179
9.1. Probleme generale în domeniu; clasificarea apelor; factori de poluare a acestora	179
9.2. Protecția apelor, pe plan intern și internațional	187
9.3. Regimul juridic al apelor în România	199
9.4. Problematica juridică a protecției fluviului Dunărea și a Mării Negre	202
9.5. Obligațiile utilizatorilor de apă	218
9.6. Regimul juridic al apei potabile	225
9.7. Sancționarea juridică pentru poluarea apelor; răspunderea contravențională, penală și civilă	227

CAPITOLUL 10

PROTECȚIA JURIDICĂ A SUBSOLULUI	232
10.1. Noțiunea de „subsol”; cauze ale poluării subsolului	232
10.2. Regimul juridic al subsolului și resurselor naturale	235
10.3. Atribuții ale organelor de stat pentru protecția subsolului	237
10.4. Obligațiile persoanelor ce contribuie la exploatarea resurselor subsolului	239
10.5. Sancțiuni prevăzute pentru încălcarea legilor specifice; răspunderea contravențională, penală și civilă	241

CAPITOLUL 11

PROTECȚIA JURIDICĂ A PĂDURILOR	243
11.1. Pădurea – plămânul planetei; noțiunile „pădure” și „fond forestier”; forme de poluare a acestora	243
11.2. Cadrul legislativ și regimul juridic al pădurilor și fondului forestier	254
11.3. Necesitatea administrării și exploatarii judicioase a pădurilor și fondului funciar	258
11.4. Protecția pădurilor proprietate publică și privată	263
11.5. Protecția vegetației forestiere din afara fondului forestier	266
11.6. Formele răspunderii juridice pentru încălcarea normelor privind protecția pădurilor și fondului forestier	268

CAPITOLUL 12

PROTECȚIA FAUNEI TERESTRE ȘI ACVATICE	275
12.1. Sfera și conținutul unor noțiuni în domeniu	275
12.2. Necesitatea și formele de protecție a faunei terestre și acvatice	278
12.3. Statutul animalelor sălbaticice și protecția juridică a acestora	282
12.4. Atribuțiiile organelor de stat pentru protecția vânătorului ..	288
12.5. Specificul protecției fondului piscicol și acvaculturii ..	292
12.6. Sancțiuni; răspunderea contravențională, penală și civilă	295

CAPITOLUL 13

PROTECȚIA JURIDICĂ A ANIMALELOR DOMESTICE	300
13.1. Noțiune; statutul legal al acestora; necesitatea protecției lor	300
13.2. Atribuțiile organelor de stat și ale deținătorilor de animale domestice	302
13.3. Răspunderile medicilor veterinari	309

CAPITOLUL 14

PROTECȚIA JURIDICĂ A PĂSĂRILOR. NOTIUNE; NECESITATEA PROTECȚIEI HABITATELOR ȘI CONSERVĂRII SPECIILOR; SANCTIUNI ÎN DOMENIU	311
--	-----

CAPITOLUL 15

PROTECȚIA JURIDICĂ A FLOREI	318
15.1. Noțiuni folosite; necesitatea protecției florei spontane și a plantelor cultivate	319
15.2. Reglementări referitoare la semințe și material săditor	328
15.3. Regimul juridic al îngășamintelor și pesticidelor	331
15.4. Răspunderi și sancțiuni	337
15.5. Regimul organismelor modificate genetic	339

CAPITOLUL 16

REGIMUL ARIILOR NATURALE PROTEJATE	351
16.1. Definirea conceptelor, clasificări	351
16.2. Managementul ariilor naturale protejate	363
16.3. Măsuri de conservare a habitatelor și a speciilor de plante și animale sălbaticice terestre, acvatice și subterane ..	369
16.4. Regimul de conservare și protejare a patrimoniului geologic și speologic	372
16.5. Răspunderi și sancțiuni	375
16.6. Regimul juridic special al Rezervației Biosferei „Delta Dunării”	378

CAPITOLUL 17

PROTECȚIA JURIDICĂ A AŞEZĂRILOR UMANE.....	384
17.1. Considerații generale; conținutul noțiunii folosite; amenajarea teritoriului și implicații asupra mediului înconjurător	385
17.2. Răspunderile autorităților publice centrale și locale, ale persoanelor fizice și juridice în acest domeniu	389
17.3. Protecția mediului în documentațiile de urbanism și amenajarea teritoriului.....	392
17.4. Răspunderi și sanctiuni în domeniu	395

CAPITOLUL 18

REGIMUL JURIDIC AL PRODUSELOR ȘI SUBSTANȚELOR TOXICE	399
18.1. Necesitatea reglementării riguroase în domeniu.....	399
18.2. Regimul juridic al substanțelor și preparatelor chimice periculoase.....	401
18.3. Regimul juridic al stupefiantelor și substanțelor psihotrope.....	407
18.4. Reglementări juridice în domeniul materialelor explozive	412
18.5. Cadrul juridic al folosirii activităților de producere a energiei nucleare	415
18.6. Controlul armelor și substanțelor de distrugere în masă	430
18.7. Conflictele armate și problemele privind protecția mediului.....	438
18.8. Protecția mediului în cazul calamităților naturale și dezastrelor	444
18.9. Regimul juridic al deșeurilor de orice natură	448
BIBLIOGRAFIE	455
LEGISLAȚIE (actualizată până la 1 iunie 2014)	458

PREFAȚĂ

Prin acest curs am dorit să convingem pe viitorii noștri colegi, astăzi studenți în amfiteatrul, că cea mai sacră obligație profesională pentru un jurist este respectarea legilor de către el și de către alții în toate domeniile vieții economico-sociale, dar mai ales în cel al protecției mediului, de care depinde viitorul omenirii, însăși viața pe Pământ. Cu alte cuvinte, orice activitate social-economică trebuie desfășurată și realizată, în condițiile unei societăți civilizate și unei economii moderne, numai cu respectarea regulilor referitoare la protecția mediului stabilitate de lege.

Tara noastră se află în prezent în plin proces de restructurare economică, ceea ce impune specialiștilor, inclusiv juriștilor, să găsească soluții optime pentru creșterea economică și îmbunătățirea vieții tuturor românilor, dar fără a provoca daune ireparabile mediului ambiant moștenit de la strămoși.

Tindem și noi spre o societate actuală, a consumului, care oferă mai multe produse și servicii decât orice alt sistem economic din istoria umanității. Dar, să nu uităm că în societatea de consum legile și stimулentele economice încurajează oamenii să treacă importante praguri ale echilibrului în toate domeniile vieții. Ca urmare, companiile economice și indivizii umani folosesc resursele naturale în mod excesiv, dincolo de rata lor de regenerare. Consumul este bineînteles esențial pentru prosperitatea umană, dar consumul prea mare sau consumul unor lucruri nepotrivate afectează atât sănătatea noastră personală, cât și sănătatea mediului natural de care depindem.

Putem aprecia că acest „consumism” a câștigat războaiele ideologice ale secolului douăzeci. Deși cele mai multe istorii de economie recentă și dezvoltări politice sugerează că democrația sau capitalismul au fost cele care au triumfat asupra comunismului, se

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Principala preocupare în realizarea acestei ediții s-a concentrat pe actualizarea datelor legislative, interne și internaționale, astfel că actele normative citate sunt cele în vigoare la data de 1 iunie 2014. Fiecare act normativ din lista aflată în finalul Bibliografiei cuprinde toate modificările și completările suferite de-a lungul timpului de la adoptare până în prezent.

În cuprinsul lucrării, din rațiuni ce țin de desele schimbări ale titulaturilor ministerelor, dar și a competențelor acestora, pentru perioada de după 1990, sunt folosite denumirile ministerelor sub forma generică, spre exemplu: „autoritatea publică centrală pentru protecția mediului” (în prezent Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, fost Ministerul Mediului și Pădurilor; Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului; Ministerul Apelor și Protecției Mediului; Ministerul Agriculturii, Pădurilor, Apelor și Mediului; Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor; Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile); „autoritatea publică centrală în domeniul agriculturii” (în prezent Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale); „autoritatea publică centrală în domeniul silviculturii” (în prezent silvicultura este sub autoritatea Ministerului Mediului și Schimbărilor Climatice, mai înainte această instituție numindu-se chiar Ministerul Mediului și Pădurilor, dar silvicultura a mai fost în competența Ministerului Agriculturii, Alimentației și Pădurilor, Ministerului Agriculturii, Pădurilor, Apelor și Mediului sau Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale); „autoritatea publică centrală cu competențe în domeniul administrației publice” (în prezent Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, fost Ministerul Administrației și Internelor) etc.

CAPITOLUL I

PROBLEME FUNDAMENTALE ALE OCROTIRII MEDIULUI ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

1.1. Permanenta degradare a mediului înconjurător

Omul a încercat din totdeauna să modeleze natura, care avea legi aspre ce trebuiau respectate pentru a supraviețui. În ultimele două secole s-a făcut însă simțită încercarea omului de a domina natura, de a utiliza în folos propriu toate bogățiile naturale, ajungându-se la „criza ecologică”.

Cauzele acestei crize se datorează, în primul rând, dezvoltării civilizației industriale de la mijlocul secolului al XIX-lea, care a produs modificări profunde și accelerate mediului înconjurător. Din ce în ce mai mult, resursele naturale au fost solicitate, s-au extins despăduririle masive pentru obținerea de masă lemnosă și de terenuri noi pentru agricultură, s-a intensificat utilizarea păsunilor, s-a dezvoltat mult exploatarea subsolului. În același timp, civilizația industrială a făcut posibilă și necesară o creștere demografică rapidă, a însemnat o puternică dezvoltare a procesului de urbanizare, a creat mari aglomerări umane pe spații tot mai restrânse.

Omul nu și-a pus mult timp problema de a proceda rațional, în condiții normale de echilibru și dezvoltare a vieții. El a sesizat târziu că este creația și creatorul mediului său înconjurător care îi asigură existența biologică și, totodată, cea intelectuală. Exploatarea irațională a resurselor regenerabile (păduri, floră, faună etc.) și a celor neregenerabile (bogății minerale ale subsolului) a accentuat efectul nociv al acțiunilor omului asupra naturii.

Folosindu-se pe seară largă știința și tehnologia în scopul dezvoltării industriale, s-a ignorat necesitatea păstrării unui echilibru între satisfacerea nevoilor materiale proprii în continuă creștere și protecția tuturor factorilor mediului înconjurător.

Ruperea de către om a echilibrelor naturale este o caracteristică a celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea, deși fenomene izolate au apărut cu mult înainte.

Revoluția tehnico-științifică contemporană care se desfășoară într-un ritm din ce în ce mai accelerat, în toate țările lumii a pus în față omenirii mai multe probleme determinante de situațiile previzibile ale ultimului deceniu al secolului XX și începutul mileniului trei, dintre care cităm: o populație de peste 6 miliarde de oameni; dorința firească a tuturor oamenilor de a atinge un nivel de viață cât mai ridicat; necesitatea creșterii producției agricole vegetale și animale pentru a asigura hrana tuturor oamenilor; necesitatea creșterii producției de materii prime, de combustibil și energie.

Din aceste cauze, pretutindeni în lume, din ce în ce mai insistent, se impun acțiuni în sprijinul protecției mediului înconjurător, aceasta fiind una dintre preocupările contemporane prioritare. „Pământul este poluat, nu pentru că omul ar fi un animal deosebit de murdar și nici pentru că specia umană ar fi prea numeroasă. Vina o are societatea omenească – modul în care societatea înțelege să obțină, să repartizeze și să folosească bogățiile pe care munca manuală le extrage din resursele planetei”¹.

Poluarea îndelungată a mediului natural a determinat acumularea problemelor ecologice contemporane, exprimabile printr-o dizarmonie accentuată între mediul creat de om și cel natural, cu perspective reale de deteriorare a condițiilor de viață ale omului planetar și ale dezvoltării civilizației viitorului.

Deși modificările mediului înconjurător sunt o consecință a civilizației industriale, nu civilizația industrială în sine este cauza deteriorării mediului. Aceasta pentru că nu orice modificare a mediului înseamnă deteriorare. Deteriorarea mediului înconjurător constă în necorespondență dintre condițiile de mediu și cerințele obiective (biologice, psihologice, economice, sociale etc.) ale omului, fiind

¹ B. Commoner, *Cercul care se închide*, Editura Politică, București, 1980, p. 123

provocate nu de modificarea mediului ca atare, ci de apariția unor dezechilibre în cadrul relațiilor dintre om și natură.

Pare de-a dreptul paradoxal că numai în epoca în care progresul tehnic a generat convingerea că omul este stăpânul planetei, a putut să se cristalizeze și convingerea dependenței sale nemijlocite de ansamblul parametrilor mediului natural și, odată cu aceasta, convingerea că nu se poate sustrage de sub dominația legilor ecologice.

Eliberată de presiunea forțelor naturii, omenirea devine tot mai mult amenințată de procesele pe care ea însăși le-a generat și care par să scape într-o măsură tot mai mare de sub controlul său. Cu cât societatea devine mai „socială”, cu atât ea devine mai dependentă de natură.

Deteriorarea mediului de către om nu înseamnă însă numai distrugerea echilibrului ecologic, ci și apariția unei reacții inverse din partea mediului astfel modificat asupra omului: noile condiții de mediu sunt mai puțin favorabile pentru viața omului, pentru desfășurarea activității sale economice.

Poluarea este una din formele cele mai insidioase de atentat în masă asupra sănătății colectivităților umane. Este un paradox faptul că pe măsură ce societatea omenească se dezvoltă ea devine tot mai distructivă în procesul productiv și în consumul personal, casnic.

Posibilitățile actuale ale prognozei ecologice dirijează azi într-un mod tot mai eficient obiectivele tehnologiei contemporane spre reducerea sensibilă a riscurilor ecologice.

Poluarea, ca un rău al secolului, este azi un fenomen de răspândire universală care nu depinde în principal de caracterul orânduirii sociale (deși aceasta poate determina, printr-o gospodărire chibzuită a resurselor și printr-o legislație adecvată oarecare scădere a gradului de poluare) și care se amplifică urmând cursul ascendent al progresului tehnic, fiind un atribut direct al acestuia.

Criza ambientală este deci rezultatul agresiunii noastre inconștiente asupra sistemelor naturale care ne susțin. Degradarea ecologică are numeroase consecințe manifestate sub toate formele și toate planurile vieții și activității omului. Astfel, dintre consecințele sociale, cele mai serioase sunt reducerea producției de alimente pe locuitor și prin urmare, creșterea subnutriției și a mortalității.

Există o legătură la fel de strânsă între problemele de mediu și cele privind războiul și pacea. Războiul nuclear, chimic sau biologic constituie o mare amenințare asupra supraviețuirii ecologice. Răboiale și cursa înarmărilor constituie prin ele însăce o sursă de deteriorare dintre cele mai serioase pentru ansamblul mediului înconjurător, cu atât mai mult armele chimice și cele de distrugere în masă. De aceea, menținerea păcii este indispensabilă pentru a obține o mai bună calitate a vieții, un mediu înconjurător sănătos, productiv.

O cerință majoră născută din reconstrucția ecologică este reproiectarea tehnologiilor productive actuale pentru a se conforma cât mai mult cu putința cerințelor ecologice, urmând ca majoritatea activităților industriale, agricole și de transporturi să fie dictate mai ales de considerente ecologice, astfel încât structura generală a investițiilor să poată fi guvernată de imperitive ecologice și nu de profit și alte criterii economice tradiționale.

Constatăm că, problematica ecologică pătrunde astfel tot mai mult în aria preocupărilor economice și social-politice, cu toate implicațiile sale pentru promovarea calității vieții umane, căci nu se poate clădi o societate sănătoasă pe un mediu natural bolnav.

1.2. Biodiversitatea și problematica conservării acestiei

Astăzi nu avem decât o idee aproximativă asupra numărului total de specii vii existente în ansamblul biosferei. Una dintre limitele evaluării acestuia ține de lacunele cunoștințelor noastre asupra faunei și florei; există un număr considerabil de specii necunoscute. Se estimează că au fost descrise circa 1,4 milioane de specii vii; dintre acestea, regnurile cele mai primitive reprezentă circa 78.000 de specii, vegetalele vasculare (Plantae), 248.000 de specii, iar restul, respectiv aproape un milion de specii, aparținând regnului animal (Animalia). Insectele, cu 750.000 de specii descrise, reprezentă de departe grupul viu având cea mai bogătie specifică. Desigur, numărul total de 1,4 milioane de specii vii nu reprezintă dintr-un anumit punct de vedere decât un fel de parte vizibilă a unui aisberg, lacunele cunoașterii rămânând deosebit de importante. Numeroși experți au avansat numărul de trei milioane de specii trăitoare numai

în ecosistemele terestre tropicale, în timp ce numai 600.000 de specii sunt cunoscute în prezent, adică una din cinci.

Cum există o mare corelație între diversitatea specifică plantelor și cea a animalelor, se poate face următorul calcul: dacă am considera de la 10 la 20 de specii de insecte pentru o specie de plantă superioară, se ajunge la o valoare cuprinsă între 2,4 și 4,8 milioane pentru numărul total al speciilor vietuitoare, ceea ce reprezintă oricum un minim, dar deosebit de semnificativ.

Din aceste considerante, conservarea biodiversității reprezintă o prioritate a epocii contemporane. și aceasta întrucât asistăm la dispariția unui număr crescând de specii vii într-o perioadă foarte scurtă. Acțiunea omului asupra biosferei se traduce printr-un dublu efect negativ: marea majoritate a speciilor utile omului se rarefiază, ceea ce a sporit dominația altor specii, dar diminuează diversitatea; într-o a doua fază survine stingerea anumitor specii, în totalitate în aria lor de repartiție biogeografică. Ritmul stingerii speciilor a cunoscut o accelerare fără precedent o dată cu dezvoltarea „civilizației umane”; astfel, 151 de specii de vertebrate superioare au dispărut în cursul ultimilor 400 de ani, respectiv o specie la 2,7 ani. Se poate aprecia astfel că, dacă există 10 milioane de specii trăitoare în biosferă, viteza dispariției speciilor legate de distrugerea pădurilor tropicale a devenit cauza principală de extincție datorată acțiunii omului modern, întrucât acele ecosisteme cuprind cea mai mare parte a speciilor care populează biosfera.

Numărul total al speciilor care dispar în fiecare an nu este încă pe deplin cunoscut; el este evaluat pe baza extrapolării vitezei cu care sunt distruse pădurile pluviale tropicale, ceea ce duce la o subestimare. Ultimele aprecieri indică o pierdere de 250.000 până la 1.250.000 de specii până în anul 2025.

Impactul despăduririi asupra biodiversității este datorat nu numai bogăției specifice extraordinare a ecosistemelor, dar și a importantului endemism; termenul desemnează faptul că o specie vie nu ocupă decât o arie geografică foarte localizată și posedă o nișă ecologică foarte îngustă.

La nivel global s-a estimat că 90 la sută dintre cele 25.000 de specii de plante superioare care au dispărut din cauza omului provin din pădurile tropicale; în același fel, trei pătrimi dintre cele 566 de specii de mamifere și 1.073 de specii de păsări aflate în

pericol de dispariție, conform Cărții roșii a speciilor în pericol a IUCN, trăiesc în pădurile tropicale.

Prin urmare, pentru ce trebuie să conservăm diversitatea biologică? Răspunsul comportă mai multe argumente, dar primul este acela că biodiversitatea reprezintă, în materie de resurse naturale, garantul dezvoltării durabile cel mai importante pentru dezvoltarea umanității, dar și cel mai amenințat. Sub dubla presiune a creșterii demografice și a amplificării consumului individual în țările dezvoltate, biodiversitatea și patrimoniul genetic afectat pot dispărea. Aceasta privește nu numai speciile sălbaticice, ci și varietatea plantelor cultivate și „viața” animalelor domestice. Fenomenul este cu atât mai preocupant cu cât agricultura și creșterea animalelor se bazează pe un număr restrâns de specii vegetale și animale domestice, pentru mare parte majoritate, de la debutul neoliticului și până astăzi, adică aproximativ 10.000 de ani. În consecință, dispariția a numeroase specii de plante și animale privează generațiile viitoare de posibilitatea de cultivare sau de creștere încă neexploata; de asemenea, pierderea patrimoniului genetic al speciilor sălbaticice vecine plantelor cultivate actual este deosebit de îngrijorătoare pentru viitorul ameliorării lor, dispărând genele de rezistență la bolile endemice.

În sfârșit, dincolo de argumentele de ordin ecologic și economic, iată și unul etic. Diversitatea specifică biosferei actuale este fructul unui lung proces evolutiv, care se măsoară în multe sute de milioane de ani, poate chiar miliarde. Așa că în virtutea căruia temei specia umană ar putea să-și aroge dreptul de a fi procedat și mai ales de a continua să distrugă milioane de specii vii?

1.3. Specia umană – sprijin și pericol pentru mediul înconjurător

Deteriorarea mediului înconjurător constă în necoresponденță dintre condițiile de mediu și cerințele obiective (biologice, psihologice, economice, sociale etc.) ale omului, fiind provocată nu de modificarea mediului ca atare, ci de apariția unor dezechilibre în cadrul relațiilor dintre om și natură. Deteriorarea mediului de către om nu înseamnă numai distrugerea echilibrului ecologic, ci și

apariția unei reacții inverse din partea mediului astfel modificat: noile condiții de mediu sunt mai puțin favorabile pentru viața omului, pentru desfășurarea activității sale economice¹.

Din ce în ce mai insistent, pretutindeni în lume, oamenii au pus în mișcare acțiuni în sprijinul mediului înconjurător, aceasta fiind una dintre preocupările contemporane prioritare.

Conservarea biodiversității implică recunoașterea și aplicarea unor măsuri ferme de protecție cu caracter activ ori pasiv. Primele corespund la ceea ce se denumește „conservarea *ex situ*”, constând în favorizarea salvării speciilor ajunse la limitele existenței. Celelalte măsuri tind la „protecția *in situ*”, constând în trecerea în rezervații a unei părți a ecosistemelor ori habitatelor proprii speciilor amenințate. Aceste măsuri trebuie însoțite bineînțeles de interdicții parțiale ori totale ale prelevării de plante sau vânării speciilor de animale în pericol.

Printre principalele măsuri de conservare *ex situ* se numără: crearea de grădini botanice ori de arboret, creșterea în condiții de grădină zoologică sau parcuri, în incinte închise, de specii sălbaticice în pericol iminent de dispariție. Acești indivizi sunt puși adesea să supraviețuască în afara regiunilor de origine. Pentru intervenții de alt tip se pot cita crearea de bănci de germoplasme, prin care se pot conserva în cultură *in vitro* specii vegetale, la care se adaugă recurgerea la conservarea embrionilor congelati și transferul acestora. Desigur, speciile astfel prezervative vor prezenta o derivă genetică. Rezultă deci că, în orice caz, conservarea *ex situ* nu ne permite să protejăm decât partea vizibilă a aisbergului biodiversității.

Conservarea *in vitro* se efectuează prin intermediul creării de zone protejate; parcurile naționale și alte categorii de arii protejate permit salvarea unui număr considerabil de specii. În același timp, scopul ultim de atins îl reprezintă salvarea majorității speciilor care populează biosferă; aceasta implică punerea în practică a procedeelor agriculturii moderne și amenajarea spațiului care să permită salvagardarea totalității diverselor tipuri de habitate.

¹ Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2008, p. 11.

Fără îndoială, prevenirea dispariției speciilor amenințate impune omenirii un ansamblu de măsuri speciale. Pentru a determina ierarhia urgențelor se recurge mai ales la o formulă care să țină seama de opozițivă de amploarea și de gradul de iminență a pierderii.

Păstrarea biodiversității implică o conservare riguroasă a principalelor tipuri de ecosisteme; aceasta determină amplificarea considerabilă a numărului și suprafeței parcurselor naționale și altor categorii de arii protejate. Ca atare, conform teoriei populării insulare, numărul de specii care populează un tip de habitat determinat, indiferent că este continental ori oceanic, este direct legat de suprafața totală pe care o ocupă. De altfel, alegerea localizării de arii protejate trebuie să fie efectuată nu numai în funcție de criterii administrative, legate, de pildă, de stăpânirea funciară, dar și ținându-se cont de gradul de importanță regională sau locală a biodiversității și de iminența amenințărilor. În acest context, rezervațiile naturale, parcurile naționale și alte zone protejate trebuie să fie stabilite cu prioritate în zonele care corespund centrelor de endemism în care există atât cea mai mare vulnerabilitate a biodiversității, cât și bogăția specifică cea mai ridicată.

În cadrul strategiilor contemporane referitoare la protecția ecosistemelor naturale și a biosferei, în prim plan se situează mișcarea internațională și europeană de ocrotire a naturii, fără a se putea neglija măsurile adoptate pe plan local de fiecare națiune în parte.

Ocrotirea unor suprafețe reprezentative ale biosferei care să nu fi suferit prea mult de pe urma impactelor umane este legată îndeobște de generațiile din ultimele două secole și mai ales din secolul al XX-lea, de intrucât odată cu revoluția științifică și tehnică acțiunile umane în ambiianță au ajuns atât de intense, încât au reușit să aducă grave perturbări în mediul natural și în cel modificat de om.

Ideea ocrotirii naturii este însă mai veche decât „explozia” ei din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Interacțiunea dintre om și natură existând cu mult înainte de apariția statului și dreptului, este ușor de presupus că primele norme

de conduită socială s-au referit la protecția focului, la apărarea colectivă împotriva fenomenelor naturale distructive, la exercitarea vânătorului și pescuitului, la apărarea împotriva animalelor sălbaticice, la cultivarea pământului și.a., astfel că însuși dreptul s-a născut ca o necesitate privind raporturile omului cu mediul.

Istoria însă a consemnat destul de târziu preocuparea dreptului pentru ocrotirea naturii.

Într-o fază incipientă, preocuparea pentru ocrotirea naturii poate fi sesizată încă din Antichitate în unele principii filosofice și religioase profesate de reprezentanți luminați ai culturii din Asia și Europa¹.

Se menționează astfel, în anul 242 î.e.n. în Asia, măsurile luate de împăratul indian Asoka, care a dispus pe bază de lege, protecția peștilor, a animalelor terestre și a pădurilor. În imperiul ce-l stăpânea a înființat așa numitele Abhayarana, teritorii care pot fi integral omologate cu actualele rezervații. Aproape după un mileniu și jumătate, tot în Asia, marele han mongol Kibilay (1214-1294), fiul cel mai mic al lui Gengis-Han și împărat al imperiului chinez, pe imensul teritoriu ce-l stăpânea, de la Oceanul Pacific până la Marea Neagră, a interzis vânătorul sălbaticilor și mamiferelor în perioadele de reproducere.

Preocupări pentru ocrotirea naturii și a viețuitoarelor au existat încă din Antichitate și în Europa. Pe teritoriul Imperiului Roman, în provincia Thessalia, Caius Plinius Secundus (Pliniu cel Bătrân) menționează în lucrarea sa *Naturalis historia* o lege care prevedea pedeapsa capitală pentru acela care ar fi omorât o barză (pasăre ocrotită pentru că distrugea șerpilor veninoși). În Roma Antică, poluatorii râurilor erau urmăriți de autoritățile publice și de către riveranii din aval. În aceeași perioadă, la Atena, tăbăcarii, fabricanții de brânzeturi și de miere erau obligați să-și desfășoare activitatea în afara orașelor, în locuri special amenajate.

În Evul Mediu, regii, principii, ducii și alții magnați din întreaga Europă ocroteau peisaje și sălbăticiumi de pe teritoriile pe care le stăpâneau.

¹ Daniela Marinescu, *op.cit.*, p. 41.